

Víc peněz neznamená lepší školy

"Pokud učitelé nemají motivaci zlepšovat sebe i výuku, žádné peníze kvalitu škol nezlepší," tvrdil Eric A. Hanushek, profesor ekonomie na Stanfordově univerzitě, na konferenci v CERGE-EI.

Kde vidíte hlavní příčinu, že úroveň školství nemusí odpovídat vloženým prostředkům?

Jako ekonom se dívám na školství přes ekonomické motivy, které ovlivňují chování všech aktérů a fungování celého systému. Problém vidím například již při přijímání učitelů do zaměstnání. Prakticky neexistují objektivní kritéria, jak rozlišit ty kvalitní od těch špatných. A jakmile je jednou špatný učitel přijat, ředitel se ho nemůže zbavit, protože je svázán centrálními předpisy. Zjištění většiny ekonomů také ukazují, že v naprosté většině případů odměňování učitelů nemá nic společného s tím, jaké výkony za katedrou podávají a jak se jejich žáci a studenti zlepšují. Pro ekonomy proto není překvapivé, že více peněz do systému neznamená automaticky zlepšení kvality vzdělání.

Jaké z toho plynou důsledky?

Srovnáváme-li vzdělávací systémy ve vyspělých zemích, neexistuje závislost mezi množstvím peněz, které do školství plyne, a jeho kvalitou. To platí zejména pro základní a střední školy, někde však i pro vysoké. Mnohem větší roli hraje, jak se tyto peníze použijí, a o tom má každý odlišné představy. Podle našeho výzkumu mají vlády značný problém, jak efektivně využít peníze, které mají k dispozici.

Odráží se kvalita školství i v ekonomickém růstu?

Za posledních 15 let bylo publikováno hodně vědeckých prací o tom, zda délka školní docházky a školní výsledky mají vliv na ekonomický růst. Problém při hledání tohoto kauzálního vztahu tkví v tom, že vzdělávací systémy často nejsou srovnatelné. Nicméně i tak je zřejmé, že země, kde se lidé učí více, mají i lepší hospodářské výsledky.

Kde je podle vás příčina špatně nastavených podmínek pro rozvoj školství?

Ve většině států podléhá školství silné regulaci a centralizovanému dohledu, který často tyto nevhodné podmínky vytváří. Navíc se ve většině států vytvořily - bez ohledu na úroveň vzdělávacího systému - velmi silné odbory, které obvykle změny rozhodně nepodporují. Mocné odbory dokonce existují i ve státech, jako je Brazílie, kde školy podle našich měřítek nevypadají jako školy. Ač se to mnohdy nezdá, učitelé jsou v mnoha případech i politicky vlivná skupina lidí se specifickými vlastními zájmy. Už jenom proto, že jsou početná skupina dobře vzdělané pracovní síly a voličů.

Jaký by měl být první krok ke zlepšení výuky a fungování škol?

Řekl bych, že nejdůležitější je zapojení rodičů, kteří by měli mít dostatečný přehled a vliv na výuku ve školách a měli by mít možnost vyjádřit nespokojenost, pokud si myslí, že

jejich dítě je ve špatné škole nebo má nekvalitního učitele. Je také nutné, aby veřejné školy změnily své chování. K tomu může v delším období dopomoci zejména větší konkurence ze strany soukromých nebo neziskových škol.

Které vzdělávací stupně ve Spojených státech fungují dobře a které hůře?

Univerzity v USA dosahují zřejmě nejlepších kvalit na světě. Důvod je jasný. Jsou vystaveny tvrdé konkurenci, 80 procent jich je sice státních, ale zbylých 20 procent soukromých dokáže vytvořit natolik konkurenční prostředí, že donutí ty státní k lepším výkonům. Mají také velmi dobře vymyšlený způsob financování, takže mohou najímat kvalitní pedagogy a vědce. Americké základní a střední školy jsou na tom hůře.

Proč tomu tak je?

Disproporce mezi americkými vysokými a středními školami je kromě jiného dána velkou imigrací vysokoškolských studentů ze zahraničí. Děti imigrantů často porázejí americké uchazeče a dělají americké vysoké školy konkurenceschopnějšími. Americké univerzity jsou v naprosté většině státní, ale státy, natož federální vláda, do fungování škol výrazněji nezasahují a neregulují jejich chování. Konkurence mezi vysokými školami je také mnohem silnější než mezi středními a základními.

Na amerických univerzitách se musí za kvalitní školy platit. Funguje školné jako bariéra vstupu pro děti z chudých rodin?

V Americe školné nepředstavuje výraznější bariéru v přístupu na vysokou školu, pokud odhlédneme od kvality školy. Bariéry se vytvářejí již na základních a středních školách. Ty horší studenta nepřipraví k přijetí na vysokou školu.

Je pro Česko výhodnější udržet stávající středoškolský systém založený převážně na odborné specializaci, nebo se zaměřit více na všeobecné vzdělávání?

Čísla ukazují, že příliš odborně založené střední školství zvyšuje nerovnosti ve společnosti. Vliv na průměrnou úroveň vzdělání ve společnosti je těžké odhadnout, nicméně všeobecně vzdělávací systém má zřejmě mírně lepší výsledky. Navíc tlak globalizace je stále silnější a studenti těžko mohou vědět, co budou v budoucnu dělat. Z tohoto pohledu je všeobecné vzdělání užitečnější a méně diskriminační. Dokáže totiž naučit, jak se přizpůsobovat novému prostředí a reagovat na rychle se měnící nové technologie. Odborně zaměřený vzdělávací systém k tomu nevede.

Autor: Filip Pertold